

2. Hannu Honka. Scope of Application, Freedom of Contract. [pdf] CMI Yearbook 2009. Available at: <http://www.comitemaritime.org/Uploads/Yearbooks/YBK_2009.pdf>.

3. Kofi Mbiah. Updating the Rules on International Carriage of Goods by Sea: the Rotterdam Rules. [pdf] CMI Yearbook 2013. Available at: <<http://www.comitemaritime.org/Uploads/Publications/Yearbooks/CMI%20YEARBOOK%202013.pdf>>.

4. Zhang Yongjian. On the International Transport Laws' Uniformity Which the R. R. Aims for. [pdf] CMI Yearbook 2013. Available at: <<http://www.comitemaritime.org/Uploads/Publications/Yearbooks/CMI%20YEARBOOK%202013.pdf>>.

5. Francesco Berlingieri. A Comparative Analysis of the Hague-Visby Rules, the Hamburg Rules and the Rotterdam Rules. [pdf] Available at: <http://www.uncitral.org/pdf/english/workinggroups/wg_3/Berlingieri_paper_comparing_RR_Hamb_HVR.pdf>.

6. Andrew Bardot. The UN Convention on the Contracts of International Carriage. [pdf] CMI Yearbook 2013. Available at: <<http://www.comitemaritime.org/Uploads/Publications/Yearbooks/CMI%20YEARBOOK%202013.pdf>>.

7. Si Yuzhuo, Zhang Jinleian. Analysis and Assessment on the Rotterdam Rules in China's Marine Industry. [pdf] CMI Yearbook 2013. – Available at: <<http://www.comitemaritime.org/Uploads/Publications/Yearbooks/CMI%20YEARBOOK%202013.pdf>>.

СТАДНИК К. О.,

аспірант кафедри господарського права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 346.7 (477)

ПРАВОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ПРОЦЕСІВ КОНЦЕНТРАЦІЇ КАПІТАЛУ: ЗАВДАННЯ ТА НАПРЯМКИ

У статті визначено та проаналізовано напрями правової політики держави у сфері забезпечення процесів концентрації капіталу. Правова політика в зазначеній сфері повинна відбуватися з урахуванням досвіду Європейського Союзу та членства у Світовій організації торгівлі.

Ключові слова: *правова політика держави, концентрація капіталу, процесуальні стадії, процеси економічної концентрації, Антимонопольний комітет України, конкуренція.*

В статье определены и проанализированы направления правовой политики государства в сфере обеспечения процессов концентрации капитала. Правовая политика в указанной сфере должна происходить с учетом опыта Европейского Союза и членства во Всемирной организации торговли.

Ключевые слова: *правовая политика государства, концентрация капитала, процессуальные стадии, процессы экономической концентрации, Антимонопольный комитет Украины, конкуренция.*

The article identified and analyzed areas of state legal policy in the field of capital concentration. Legal policy in this area should be based on the experience of the European Union and membership in the World Trade Organization.

Key words: *legal policy of the state, capital concentration, procedural step, processes of economic concentration, Antimonopoly Committee of Ukraine competition.*



Вступ. Концентрація капіталу сьогодні є найпоширенішим та найактивнішим видом економічної концентрації в усьому світі. Україна не є виключенням, незважаючи на складне економічне та політичне становище. В українській економіці під час формування конкурентного середовища зіткнулися інтереси природних та технологічних монополій, а також монополій на галузевому рівні та в регіонах у зв'язку з вже усталеним розподілом праці. При цьому держава створила умови для залучення на ринок іноземних суб'єктів господарювання, які конкурують із вітчизняними виробниками товарів і послуг та беруть активну участь у концентрації капіталу. Однак ці умови вже давно застаріли у світлі стрімкого економічного розвитку світової економіки.

Держава має забезпечувати збалансованість різноманітних інтересів щодо концентрації капіталу шляхом створення нормативно-правової бази для визначення напрямів та методів реалізації таких процесів. Участь держави в процесах концентрації капіталу особливо необхідна в наукоємких та інноваційних галузях із метою формування структури національної економіки, яка б відповідала викликам сучасності. Зростання концентрації капіталу пов'язано з інноваціями, які сприяють залученню високоефективних технологій та техніки, викликають стрибкоподібну та загальну заміну традиційним сировинним ресурсам у різних галузях суспільного виробництва, дозволяють здійснювати нові організаційні, технічні та управлінські рішення.

У науковій літературі питанню процесів економічної концентрації, зокрема процесам концентрації капіталу, присвячено роботи таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як Д.В. Задахайло, В.І. Шевченко, Г.В. Ільющенко, С.С. Шумська, І.Г. Андрущенко, Д.А. Сорокін, В.В. Костицький та інших. Однак, незважаючи на наявність значної кількості досліджень цього питання, дискусійними залишається низка актуальних та важливих аспектів: сьогодні немає чітко запропонованих завдань та напрямів удосконалення законодавства у сфері концентрації капіталу.

Постановка завдання. Мета цієї статті – визначити та проаналізувати доцільність застосування низки завдань господарсько-правової політики держави щодо процесів концентрації капіталу.

Результати дослідження. Як суспільний феномен правову політику слід розглядати як діяльність таких суб'єктів: державні й муніципальні органи, громадські об'єднання, окремі громадяни. Їх дії охоплюють систему ідей, цілей, заходів та способів, які забезпечують функціонування та відтворення правового механізму [1, с. 332]. Формування та реалізація державою правової політики в економічній сфері набуває законодавчого закріплення у вигляді законів, постанов, указів, програм, концепцій, доктрин, стратегій розвитку тощо. Проте через бурхливий розвиток економічних відносин та застаріле законодавство сьогодні не врахований чинник глобалізації. Глобалізація дає національній державі шанс на оновлення й економічне зростання [2].

Тепер стратегічну роль у сфері сучасної концентрації капіталу відіграють транснаціональні корпорації (далі – ТНК). Національні держави опинилися під подвійним тиском: з одного боку, наддержавних структур і ТНК, а з іншого – етно-територіальних спільнот, що прагнуть політичної свободи. Аналіз державних правових політик таких провідних держав, як США, Німеччина, Канада вказує на те, що державна влада враховує та забезпечує інтереси ТНК за рахунок громадян своїх держав. Таким чином, можна говорити про розширення кола суб'єктів формування правової політики та зміну сутнісних та цільових її характеристик. Правова політика вийшла за межі держави, тобто почала формуватися під впливом ззовні, що стало причиною зміни її напрямів та завдань (зокрема, втрата легітимності через нездатність виконувати зобов'язання з підтримки правопорядку, захисту від зовнішніх загроз та забезпечення населення соціальними благами) [3, с. 97].

Сучасні реалії правового розвитку свідчать про те, що правова політика будь-якої держави поряд із внутрішніми чинниками має враховувати глобалізацію як визначальну тенденцію сучасності, що постає як системна, багатоаспектна та різнорівнева інтеграція різних державно-правових, економіко-фінансових і суспільно-політичних інститутів, ідей, принципів, зв'язків,



морально-політичних, матеріальних та інших цінностей, різноманітних відносин [4, с. 45]. Також варто відмітити думку Д.В. Задихайла, що економічна політика держави – це форма реалізації державою власної суверенної економічної влади та відповідних функцій, що організаційно інституціалізована як особливий тип та процес діяльності, механізм якого складається з формування та здійснення офіційно затвердженого алгоритму застосування правових засобів державного впливу на зміст, структуру та динаміку внутрішньо – та зовнішньоекономічних відносин, макроекономічні властивості ринкової рівноваги шляхом відповідної корекції змісту правового господарського порядку з метою досягнення програмно визначених кількісних та якісних властивостей функціонування національної економічної системи, забезпечення економічного народовладдя та суверенітету України [5, с. 5].

Стаття 10 Господарського кодексу України [6] одним із основних напрямів економічної політики держави визначає антимонопольно-конкурентну, спрямовану на створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими, насамперед у сфері монопольного ціноутворення та за рахунок зниження якості продукції, послуг, сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки. Це положення стосується процесів економічної концентрації в цілому та процесів концентрації капіталу зокрема. Отже, вважаємо, що засадничі аспекти державної політики у сфері концентрації капіталу доцільно розподілити на шість груп: 1. фактори, які необхідно враховувати під час формування сучасної правової політики у сфері концентрації капіталу; 2. завдання; 3. суспільно-економічна небезпека; 4. підхід до критеріїв; 5. процесуальні стадії відносин; 6. діяльність компетентних органів.

Розглянемо окремо кожну групу.

1. Фактори, які необхідно враховувати під час формування сучасної правової політики у сфері концентрації капіталу:

- врахування глобального характеру конкуренції в умовах членства України у Світової організації торгівлі (далі – СОТ) та інших міжнародних об'єднання;
- ціновий аспект господарської діяльності – залежність рівня конкурентоздатності продукції від рівня серійності її виробництва;
- залежність створення та утримання власних інноваційних структур суб'єктів господарювання та їх об'єднань від розміру сконцентрованого капіталу;
- адаптованість до включення в ланцюги глобальних ТНК;
- потенційна можливість створення вітчизняних господарських організацій – суб'єктів економічної діяльності в масштабі світової економіки.

2. Завдання державної політики щодо економічної концентрації має полягати в забезпеченні низки важливих суспільно-економічних чинників (параметрів) функціонування національних ринків економіки, а саме:

- а) розподілу економічної влади суб'єктів економічної системи, зокрема, між суб'єктами господарювання, що вже досягли екстраординарних параметрів концентрації та їх об'єднань;
- б) метою держави є не лише контроль, але й підтримка необхідного рівня концентрації капіталу в умовах глобальної конкуренції;
- в) забезпечення регулятивного впливу держави на розвиток економічних відносин шляхом:
 - забезпечення необхідних умов для економічної конкуренції, шляхом запобігання стану невиправданого домінуючого становища на ринках;
 - контролю за нагромадженням капіталу шляхом його концентрації та виведення за кордон із метою розбудови виробничих та збутових ланцюгів, що дозволяють оптимізувати витрати шляхом використання місцевих конкурентних переваг;
 - стимулювання динаміки інвестиційних потоків капіталу до тих видів виробництв, що мають перспективу швидкого конкурентоспроможного розвитку згідно із цілями економічної політики держави в міжгалузевому контексті;



– обмеження на концентрацію капіталу в секторах, що мають тенденцію до утворення монопольного (домінуючого) становища;

– обмеження концентрації капіталу в неконкурентоспроможних сегментах національної економіки (глобальної конкуренції).

3. Суспільно-економічна небезпека процесів концентрації капіталу полягає у формуванні центрів економічної влади, які мають тенденції та властивості трансформуватися в політичні, інформаційні види суспільної влади, а також впливати на функції представницької та виконавчої влади держави;

4. Підхід до критеріїв концентрації має забезпечувати виконання таких завдань:

а) бути переглянутий з урахуванням членства України, а відтак і національної економіки у СОТ та включеності такої економіки в процеси глобальної конкуренції, яка представлена на глобальному рівні транснаціональними компаніями, які є суб'єктами надзвичайної концентрації, вони є ключовими гравцями, тому якщо держава хоче бути конкурентоспроможною і мова йде про масовий товар;

б) диференціація завдань держави щодо контролю, стимулюванню або обмеженню концентрації з огляду на положення економічної політики держави (урахування її пріоритетів) включно з інтересами національної економічної безпеки;

в) враховувати реальну сегментацію та спеціалізацію національної економіки.

5. Процесуальні стадії відносин між державою та суб'єктами концентрації капіталу за умови визначення критеріїв повинні бути такими:

а) правовідносини щодо віднесення суб'єкта господарювання до певної категорії ринків зі своїми критеріями кваліфікації (первинна кваліфікація);

б) правовідносини практичної кваліфікації – правовідносини контрольного характеру. Д.В. Лученко, узагальнюючи положення, викладені науковцями щодо стадій управлінської діяльності, зазначав, що в усіх класифікаціях стадія контролю за виконанням управлінського рішення знаходиться на останньому місці [7, с. 80]. Отже, контроль доцільно розглядати як стадію управлінської діяльності. При цьому така стадія посідає останнє місце серед інших стадій управлінської діяльності. Щодо державно-управлінського впливу на господарську діяльність слід зазначити, що його правовою формою постає державне управління господарською діяльністю. Стадії контрольної діяльності – це зумовлені логікою процесуальної діяльності відносно самостійні процесуальні операції, які послідовно змінюють одна одну й об'єднані найближчою метою провадження [8, с. 176];

в) правовідносини дозвільного характеру;

г) правовідносини юридичної кваліфікації відповідальності за порушення вимог законодавства про економічну концентрацію та застосування заходів такої відповідальності.

6. Діяльність компетентних органів. Сьогодні для забезпечення господарсько-правового та економічного контролю за економічною концентрацією загалом та концентрацією капіталу зокрема створено систему державних органів, які здійснюють реалізацію державної політики та контролю сфері конкурентного та антимонопольного регулювання, а саме: Кабінет міністрів України (далі – КМУ) забезпечує розробку та здійснення загальнодержавних програм економічного розвитку, забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики, здійснює управління об'єктами державної власності, визначає порядок визначення сум, які мають вноситися до бюджету підприємствами-монополістами; здійснює у сфері економічної конкуренції функції загальної координації, контролю та безпосереднього регулювання; Антимонопольний комітет України (далі – АМКУ) – державний орган зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції в підприємницькій діяльності, а одним з основних завдань є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині контролю за концентрацією; Міністерство економічного розвитку та торгівлі України (далі – міністерство) є центральним органом виконавчої влади, головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики економічного розвитку; Комісія з питань оцінки позитивних і негативних наслідків узгоджених дій, концентрації суб'єк-



тів господарювання є тимчасовим діючим органом при міністерстві, утвореним із метою підготовки висновків щодо наслідків надання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання та прийняття вмотивованого рішення про надання КМУ концентрацію суб'єктів господарювання чи відмову в його наданні). На нашу думку, нагальним є запровадження виключної господарської компетенції АМКУ, вдосконалення організаційно-господарської компетенції роботи АМКУ шляхом надання йому виключних повноважень та визнання на законодавчому рівні його єдиним суб'єктом організаційно-господарських повноважень у сфері економічної концентрації, чітке закріплення його компетенції та компетенції центральних органів виконавчої влади в економічній сфері, невторчання в питання, віднесені до компетенції АМКУ. Конкретизація в актах законодавства про економічну конкуренцію функцій та завдань держави щодо забезпечення суспільно прийнятих форм процесів економічної концентрації. Контроль за процесами економічної концентрації повинен здійснюватися АМКУ, координуючи свою роботу з Міністерством економічного розвитку та торгівлі.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що результатом концентрації капіталу є скороченням витрат виробництва, підвищення якості продукції, що випускається, більш повне використання наявних виробничих потужностей, підвищення рівня віддачі ресурсів, їх продуктивності, розширення можливостей використання інноваційних принципів управління, організації господарських зв'язків та виробничої діяльності тощо. З огляду на це доцільним є застосування під час розробки та реалізації господарсько-правової політики держави у сфері концентрації капіталу факторів сучасного стану та перспектив розвитку, завдань, підходу до критеріїв концентрації, процесуальних стадій відносин між державою та суб'єктами процесів концентрації капіталу, а також статусу, компетенції та повноважень АМКУ. При цьому необхідно враховувати суспільно-економічну небезпеку таких процесів та глобальний характер конкуренції в умовах членства України в СОТ та спрямованості до інтеграції в Європейський Союз.

Список використаних джерел:

1. Політологія : [навч. посіб.] / за ред. М.П. Гетьманчука. – К., 2010. – 415 с.
2. Куян І.А. Чи послаблює глобалізація суверенітет національних держав? / І.А. Куян [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.viche.info/journal/1510.
3. Кревельд ван М. Расцвет и упадок государства / М. ван Кревельд. – М. : ИРИСЭН, 2006. – 544 с.
4. Марченко М.Н. Государство и право в условиях глобализации : [монография] / М.Н. Марченко. – М. : Проспект, 2008. – 400 с.
5. Задохайло Д.В. До концепції правового забезпечення механізму економічної політики держави / Д.В. Задохайло // Теорія і практика правознавства. – 2014. – Вип. 1 (5). – С. 1–12. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/1.2014/5.1.pdf.
6. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
7. Лученко Д.В. Контрольне провадження : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Д.В. Лученко. – Х. : Націон. юрид. академія ім. Ярослава Мудрого, 2003. – 180 с.
8. Орехова І.С. Особливості контрольних проваджень у сфері господарської діяльності / І.С. Орехова // Наше право. – 2013. – № 7. – С. 175–180.

